

tola o sousedských vztazích na závodním sídlišti, kterou zpracoval Z. Szczyński. Ukazuje se, že atmosféra v sídlišti obydlím pracovníků téhož závodu je ze 72 % oceňována záporně, z 20 % kladně a z 8 % neutrálně. Sousedské vztahy na sídlišti se neuvářejí pod vlivem pracovních vztahů — ty tu mají vliv spíše negativní. Sídlíště nesplňuje potřebu anonymity, nedává možnost rozhraničit svět práce a soukromí, ale naopak vytváří monotónní kruh stále týchž záležitostí, týchž lidí.

Polská monografie o jednom průmyslovém závodě si neklade vysoké teoretické cíle; její závěry jsou vyslovené hypotetické. Autoři sami považují monografické studium za určitou etapu nutnou pro další práci a zkoumání. Přesto jejich cíl — najít činitele typické pro většinu závodů, ukázat reálná dilemata a signalizovat společné problémy — se jim plně zdařil. A navíc to, co zjistili v jednom polském závodě, není bez užitku ani pro průmyslovou sociologii ostatních socialistických zemí.

Libuše Háková

Recenze časopisu Studia socjologiczne za II. pololetí 1965 (č. 3—4)

Třetí číslo Studií socjologicznych přináší materiály z III. sjezdu polských sociologů, o němž referujeme na jiném místě, a proto se těmito materiály zde zabývat nebudeme.

Čtvrté číslo je téměř monotematické. S výjimkou úvodní stati Marie Dziewické z Ústřední školy plánování a statistiky, která pojednává o otázce struktury socialistické společnosti, a s výjimkou stati S. Morawského o umění a pornografii a S. Tyrowicza o sociologii a ftiatrii, přináší příspěvky devíti autorů, týkající se vesměs problematiky urbanistické, resp. problematiky struktury městského a vesnického osídlení.

Závažný úvodní článek M. Dziewické se dotýká principiálních otázek zkoumání struktury socialistické společnosti.

Dziewická vychází ze známé struktury třídního rozdělení kapitalistické společnosti a zkoumá kritéria rozdělení společnosti socialistické po překonání třídního rozdělení, podmíněného soukromovlastnickými vztahy k výrobním prostředkům. Zánik třídních rozdílů považuje autorka za proces, po jehož ukončení vystupují do popředí nové formy základních společenských rozporů, které jsou už vlastní společnosti socialistické. Socialistická společnost totiž také není společností bezkonfliktní a vývoj i této společnosti probíhá v dialektickém procesu překonávání společenských rozporů. Základní rozpor socialistické společnosti je třeba hledat, stejně jako v případě předchozích společností, v jejím způsobu výroby, a to ve způsobu výroby a přivlastňování globálního produktu a národního důchodu. Zkoumání společenské struktury je možno provádět nejen ve vztahu ke společenským třídám, ale lze zkoumat jakékoliv společenské skupiny konsti-

tuující strukturu dané společnosti, počítaje v to i společnost socialistickou. Předpokladem ovšem je, že východiskem je zkoumání základního konfliktu dané společnosti.

Dziewická konstatuje, že sociologové doposud věnovali málo pozornosti konfliktu, specifickému pro socialistickou společnost, tj. konfliktu, který je dobře znám ekonomům jako konflikt mezi spotřebou a akumulací. Je to konflikt mezi celospolečenským a individuálním či skupinovým zájmem. Tento konflikt pokládá Dziewická za základní v socialistické společnosti. Dovojuje, že charakter socialistického vlastnictví určuje základní mechanismus výroby i rozdělení národního důchodu, a současně rozdělení společnosti na základní společenské skupiny. Ani v socialistické společnosti se dělnická třída nestává jediným vlastníkem základních výrobních prostředků, ale dělí se o toto vlastnictví se všemi ostatními skupinami existujícími v socialistické společnosti. Tak se dělnická třída ani v socialismu nestává a nemůže stát vlastníkem celého produktu své práce. I zde existuje rozdělení vytvořeného národního důchodu na základní produkt a na nadvýrobek. Vztah nadvýrobku k základnímu produktu je možno v socialistickém hospodářství označit za míru celospolečenského plnění. Tato míra závisí při daném rozsahu mezd na cenách výrobku a při daných cenách na výši mezd. Toto je hlavní ekonomická základna, první forma projevu konfliktu mezi celospolečenským zájmem a — v tomto případě — mezi zájmem dělnické třídy. Jde tu o konflikt na podkladě mezd, cen a rozdělení národního důchodu na základní produkt a na nadvýrobek. Dělnická třída je však nejen spoluvlastníkem základních výrobních prostředků, ale má zájem i na existenci a na rozsahu tohoto nadvýrobku, protože nadvýrobek je zdrojem rozšířené reprodukce, tj. přírůstku nových pracovních příležitostí, a zdrojem příjmů vrstev obsluhujících dělnickou třídu.

Spolutvůrcem národního důchodu je však také rolnictvo, jehož účast na tvorbě národního důchodu je rovněž nemalá.

Ve společnostech třídních se konflikt mezi zájmem celospolečenským a skupinovým projevuje jako konflikt tříd mezi sebou. Ve společnosti socialistické, ve které jsou třídní konflikty eliminovány, se tento konflikt osvobozuje od třídních forem a projevuje se jako napětí mezi spotřebou a akumulací. Na rozsahu a formě akumulace závisí rozsah a forma účasti jednotlivých společenských skupin na rozdělení národního důchodu.

Článek Dziewické je pokusem o stanovení základních rysů teorie zkoumání celku socialistické společnosti na základě hlavního, základního rozporu, existujícího v této společnosti; autorka jde o to, jak praví v závěru, aby správně poznala základnu a formy projevu tohoto konfliktu, aby tak bylo možno vytvořit lepší podmínky pro vědomé překonávání tohoto hlavního rozporu.

Problematika, kterou se Dziewická v tomto článku zabývá, zasluhuje jistě značné pozornosti a vyžadovala by detailnějšího a